

## A színész emlékezete

Most lenne ötven éves; már tíz éve nincs közöttünk. Bertók Lajos emlékét pályatársai éppoly szeretettel őrzik, mint nézői. Május 11-én a Petőfi Irodalmi Múzeumban tartalmas és méltó megemlékezést tartottak, amelyen a résztvevők sokszínűen elevenítették fel a színész pályáját. Kozma Kata, az MKB Kiválóságok Klubjának és Professzori Klubjának háziasszonya olyan születésnap programot szervezett, amely átfogó képet rajzolt Bertók életútjáról, sokrétű – és nemcsak a színjátszásban kiteljesedő – tehetségéről. Partnerként Sopsits Árpádot, a talán leghíresebb Bertók-előadások rendezőjét kérte fel, aki gazdag videóválogatást készített a színész szerepeiből, filmes megjelenéseiből, valamint az este gerincét képező beszélgetéseket is vezette.

A programok a múzeum több helyszínén folytak. Az előtérben kiállítást rendeztek szerepfotókból és az életmű kapcsolódó részleteiből; a tárlók legnagyobb becsú látnivalója egy finoman kimunkált szobor és egy kézzel írt, lélekmélybe láttató vers: a színész képzőművészeti és irodalmi munkásságának egy-egy reprezentatív darabja. A kisteremben levetítették az *Egy örült naplója*-előadás felvételét, majd egy beszélgetés a személyes emlékek felelevenítésére kínált alkalmat – tisztelőnek, családtagnak éppúgy, mint színikritikusnak. (Ez utóbbi szálhoz kapcsolódva a cikkíró – saját megemlékezéseként – néhány korábbi sorát is belefűzi a jelen beszámolóba, idéző- és zárójellel elkülönítve az aktuális esemény bemutatásától.)

A már említett beszélgetésfolyam a nagyteremben zajlott, és bár három órát tartott, a megszólalóknak és a szerkesztés változatosságának köszönhetően mindvégig lekötötte a figyelmet. Először az egykori debreceni kollégák kaptak szót. Csikos Sándor, Jámbor József és Majzik Edit (felvételtől vetített) beszélgetése felidézte a kiváló tehetséget, az alázatos játszótársat, a nagy műveltségű intellektust, az igényes művészt, de nem hallgatott a félelmekkel, bizonytalanság-érzettel küzdő személyiségről sem. És miközben előadásrészleteket láthattunk Bertók Debrecenben eljátszott szerepeiből, felváltva érkeztek újabb és újabb beszélgetőtársak, hogy – hol Sopsits kérdéseiből kiindulva, hol szabadabban váltogatva a témákat – ki-ki hozzátegye a maga mozaikkockáit a közösen felrajzolt képhez. A videóbejátszásokon felvillant szerepek kapcsán – a Srác a *Csirkefejben*; Trepljov a *Sirályban*; Genet *Férfiak*-jában Lefranc; Miskin a *Félkegyelmű*-ben, a *Pericles* címszerepe; Etienne Garaczi László *Fesd feketére!* című darabjában és *Az ember tragédia* Ádámja – többek között Pinczés István rendező, Dobák Livia dramaturg és Kerekes Éva, a *Sirály*-előadás vendégként meghívott címszereplője idézték a múltat.

Nagy Dániel Viktor felolvasásában interjúrészletek segítettek még közelebb hozni Bertók személyiségét, gondolkodásmódját – így a következő sorok is: *Amikor kezdtem megismerni a pályát, és kezdtem magamban egyre több dologra rákérdezni, sok minden átértékelődött bennem. Kiderült: a pillanatnyi sikernél sokkal fontosabb az, hogy az ember fogékony tudjon maradni, képes legyen ébren tartani az érdeklődését, és végezze a dolgát, végezze az utolsó percig, de úgy, hogy amit megcsinált, arra bármikor örömmel emlékezhessen vissza. Ez az öröm pedig elsősorban a csönddel van kapcsolatban, amit akár a színpadi pillanat sűrűségnek is mondhatunk – Janis Joplint idézve: amikor a színpadon úgy érzem, mintha hetvenezer emberrel szeretkeznék egyszerre –; amikor megérezem: annyira együtt vagyunk a közönséggel, hogy valósággal rádőlhetek erre a sűrűsége, de közben mégis én irányítom a helyzetet.*<sup>1</sup>

A budapesti évek felelevenítésében László Zsolt – nemcsak játékosként, hanem mint Bertók közeli barátja –, Dolmány Attila, Bacsa Ildikó és továbbra is Pinczés István

---

<sup>1</sup> In: Dömötör Adrienne: Van egy hely, a színpad... – Beszélgetések a színészmesterségről. Corvina Kiadó, Budapest, 2009.

működött közre. Tarján Tamás kritikus a színész művészetét méltatva kiemelte: Bertók mindig valami újat kínált a nézőnek; új nézőpontokat, új szerepértelmezést.

Ekkorra már nemcsak kirajzolódott, hanem egyre részletgazdagabban állt előttünk – a Latinovits Zoltánnal is többször párhuzamba állított – zseniyanús színpadi alkotó portréja, akit az önmagával szembeni kíméletlen maximalizmus nem egyszer méltatlan helyzetekbe sodort. A beszélgetések közé illesztve most már a Budapesti Kamaraszínház előadásaiból következtek bejátszások.

Elsőként Raszkolnyikov / Amper kettős szerepe idéződött fel a *Bűn és bűnhődés a rácsok mögött* című műből. („Halk szavú Amper és csendben vívódó Raszkolnyikov. Amikor azonban az erős, önmaga útját megcélzó egyéniséget kikezdi a kétely, nyugodt hanghordozása ingerültté válik, gesztusai kapkodók lesznek, harmonikus arcvonásai összekuszálódnak, tekintetében felerősödik a kétségbeesés. Az intellektus kontrollja nem vész el, a lélek nem zavarodik össze látványosan, pusztán kiszolgáltatottá lesz: először önmagának, majd László Zsolt Porfirijének is. A nagyon erős színpadi jelenléttel bíró Bertók pályája fontos állomásához érkezett a szereppel.”)

A továbbiakban a *Világtalanok* című Kiss Csaba-darab Apa szerepéből villant fel egy részlet, ezt pedig a *Harold és Maude* férfi címszerepe követte. („Életunt ábrázatú, tépett frizurás, nyakigláb utókamasz. Anyuka kedvence, emellett indítékhiányos depressziós, felnőtté válni nem akaró harmincas, aki újabb- és újabbfajta öngyilkossági performanszokat rendez saját szórakoztatására és környezete meghökkentésére. Amúgy végtelenül szelíd, kedves és figyelmes, ráadásul magas és jóképű – és Bertók Lajos játssza. Nem lehet nem szeretni.”)

Utolsó előttiként a *Hamletre* került sor. („Bertók Hamletjének semmi köze a világhoz, amely körülveszi. Hiányzik belőle mindaz a készség, ami az udvar tagjait annyira hasonlókká teszi egymáshoz; rendelkezik viszont a rákérdezés igényével és a feladatvállalás képességével. Hősi póztól mentesen, de elszánt hittel veszi fel a harcot a cinizmus és kalandorság kikökönt idejével. Magánya, értelmiségi érzékenysége, a „pokolra kell annak menni” felvállalása modern hőssé avatja. Bertók kivételes egyszerűséggel, az értelmezés tökéletes kimunkálásával tolmácsolja az Arany János-fordítás patinás szövegét.”)

A színpadi pályaképtől az *Egy örült naplója* című monodráma Popriscsinjével búcsúztunk. („Nemcsak szánjuk Popriscsint: fáj a sorsa. Kortársunk, akit a világ az esélyteleneknek kijáró közönnyel a szemünk láttára tipor agyon. Ez az izzó tekintetű, érzékeny arcú fiatalember sokféle életsors részese lehetne. Léte hiábavalóságának tudata azonban szétroncsolja: az önáltatások védőhálója szétfeszlik, az önfegyelem burka felhasad, az elme menthetetlenül megbomlik. A monodrámat hihetetlenül intenzív alakítás élteti; a színész a lelkét, testét mindenestül és kímélet nélkül átadja a szerepnek, kezdjen vele azt, amit csak akar. Nem fél pokolra menni, és nem kíméli nézőjét sem a katarzishoz vezető úton.”)

Ezután a filmszerepekre terelődött a szó. Alkalmunk volt belenézni az *Aranyvárosba* és a *Porcelánbabába*, ez utóbbiról beszélgetés is kerekedett Gárdos Péter rendező részvételével. Végül a *Delta* című Mundruczó Kornél-film első, a színész halála miatt befejezetlen változatából láthattunk részletet, Petrányi Viktória producer kommentárjával.

Az estet a remek színészenekar, a Harmadik figyelmeztetés koncertje zárta. Első számukat Bertók Lajos emlékének dedikálták, a továbbiakban pedig az elmúlt évtizedek slágereinek egyéni feldolgozását adták, ritka szellemes zenei ötletparádét felvonultatva. És ez a jókedv nagyon is illett annak öröméhez, hogy néhány órára a századforduló egyik legnagyobb színészenek társaságában érezhettük magunkat.

Dömötör Adrienne